

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

Hvordan kan en fengselsbetjent jobbe med løsrivelse og avradikalisering av radikaliserte innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå?

KRUS3900 Bacheloroppgave

Kandidatnummer: 3909
Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelorstudium i straffegjennomføring BA21V, 2021-2022

Antall ord:9980

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning.....	3
1.1	Bakgrunn for valgt tema	4
1.2	Problemstilling og avgrensninger	5
1.3	Nøkkelbegreper	6
1.3.1	Ekstremist.....	6
1.3.2	Radikalisering.....	6
1.3.3	Disengagement og deradicalization	6
1.4	Oppgavens struktur.....	6
2.0	Metode.....	7
2.1	Litteraturstudie.....	7
2.2	Forforståelse	8
2.3	Litteratursøk.....	9
2.4	Kildekritikk.....	9
3.0	Litteraturgjennomgang	11
3.1	Den radikalisererte innsattes sosiale bakgrunn og motivasjon	11
3.2	Kriminalomsorgens rammeverk for håndtering av radikalisererte innsatte	12
3.2	Løsrivelse; hva er det, og hva fører til det?	14
3.3	Avradikalisering; hva er det, og hva støtter opp om det?.....	16
4.0	Drøfting	19
4.1	Hvordan kan en fengselsbetjent støtte løsrivelsen til en radikaliserert innsatt i et høysikkerhetsfengsel?	19
4.2	Hvordan kan en fengselsbetjent oppmuntre til en avradikaliseringsprosess hos en radikaliserert innsatt i et høysikkerhetsfengsel?	23
5.0	Oppsummering og refleksjoner	26
6.0	Referanseliste	28
	Vedlegg: Egenvalgt litteratur.....	33

1.0 Innledning

En time etter midnatt søndag 25. juni 2022 skjøt en mann vilt rundt seg i sentrum av Oslo, og drepte to personer og skadet mange andre (Skjetne et al., 2022). Han ble siktet for to drap, flere drapsforsøk og terrorhandlinger, jf. straffeloven kapittel 18 (2005). Den siktede var norsk statsborger med iransk bakgrunn, og han gjennomførte handlingen alene (Skjetne et al., 2022). I den videre etterforskningen har man arrestert og siktet enda to menn for medvirkning til terror, samt det er en utestående internasjonal arrestordre på en fjerde mistenkt (Elgaaen, 2022). Dette er en kjent norsk islamist som hadde kontakt med siktede i tiden forut for angrepet (Waalder et al., 2022). Han er selv straffedømt flere ganger, og har hatt kontakt med flere som har sittet fengslet for terrorvirksomhet (Svendsen, 2022). Det kan synes som at dette nettverket ikke har blitt svekket til tross for at flere har hatt opphold i fengsel, og Politiets Sikkerhetstjeneste advarte i en trusselvurdering i 2017 mot at radikaliserings i fengsel ville øke i årene fremover (Hansen, 2019, s. 156). Angrepet var rettet mot en bar forbundet med LHBTQ-miljøet, og i etterkant gikk politiet ut og anbefalte at alle arrangementer i forbindelse med Pride ble utsatt eller avlyst fordi politiet ikke kunne garantere for sikkerheten (Øvrebø, 2022).

Angrepet i juli er nesten en blåkopi av vurderingene gjort i PSTs nasjonale trusselvurdering for 2022. I rapporten anså PST at risikoen for terrorisme i Norge var moderat (PST, 2022, s. 15). Sjansen for angrep fra klimaaktivister og venstreorienterte ekstremister ble vurdert som liten, men det ble ansett som mulig at høyreekstreme eller ekstreme islamister ville forsøke seg på angrep (PST, 2022, s. 15). PST vurderte at de fleste ville ha blitt radikalisert gjennom nettverk på internett, men at noen også ville bli eksponert for radikal påvirkning gjennom fysiske møter (PST, 2022, s. 15-16). Det mest sannsynlige scenarioet var en ensom gjerningsperson som angrep en person eller en mengde mennesker som ble oppfattet som fiender, enten på grunn av deres livsstil og verdier, etniske bakgrunn, eller religiøse tilhørighet (PST, 2022, s. 15-16).

Innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme står høyt på dagsorden hos myndighetene, og Regjeringen oppnevnte sommeren 2022 en «Ekstremismekommisjon» som skal bidra til mer kunnskap om forebygging og hvordan man møter dem som allerede er radikalisert (Regjeringen, 2022). Arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i norsk kriminalomsorg er forankret i en omfattende handlingsplan fra myndighetene (Hansen & Bjørge, 2020, s. 68). Planen involverer mange departement og offentlige instanser, mens noen

av tiltakene i planen er underlagt kriminalomsorgen. Disse inkluderer å etablere interreligiøse ressursteam, etablering av en mentorordning og økt kunnskap blant de ansatte i kriminalomsorgen om radikaliserings (Hansen & Bjørge, 2020, s. 68). I 2020 ga Justis- og Beredskapsdepartementet ut en revidert utgave av handlingsplanen, hvor gjenopprettende prosesser ble lagt til som nytt tiltak (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2020, s. 23). Kriminalomsorgens rolle og oppgaver i handlingsplanen er presisert i retningslinjene om forebygging og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme i kriminalomsorgen (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2020, s. 34). Fengselsbetjentene, eller bakkebyråkratene, som er nærmest de innsatte vil likevel har en betydelig kontroll over i hvilken grad disse retningslinjene faktisk vil bli brukt (Vabø, 2014, s. 29).

1.1 Bakgrunn for valgt tema

Som en åpen homofil mann som i tillegg arbeider som fengselsbetjent opplevdes dette angrepet veldig nært. Jeg er ikke bekymret for å kunne forholde meg profesjonell i møte med radikalisererte innsatte, men jeg startet å tenke på hva som er mulig å få til med tanke på den innsattes rehabilitering. I denne rehabiliteringsprosessen av en radikaliserert innsatt tenkte jeg på hvor min rolle som fengselsbetjent passet inn. I norsk straffegjennomføring er målet at samtlige innsatte en dag skal ut igjen i samfunnet, men hvordan kan jeg da som fengselsbetjent bidra til at en radikaliserert innsatt ikke er en trussel når han en dag løslates til et samfunn som han tydeligvis har en del hat mot?

Ifølge Kriminalomsorgsdirektoratets (KDI) årlige rapport for 2021 var 16 innsatte i norske fengsler definert som å være i målgruppen for kriminalomsorgens arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (KDI, 2022, s. 79). Ni av de innsatte var siktet eller dømt for terrorisme eller hatkriminalitet, mens de andre syv var dømt for andre kriminelle handlinger. Fem innsatte deltok i kriminalomsorgens mentorordning, og fire var i en prosess hvor de ble vurdert for deltakelse. Disse tallene virker å være lave, og det kan tyde på at de fleste ansatte i kriminalomsorgen aldri vil komme i kontakt med radikalisererte innsatte. Samtidig er dette tallet på de radikalisererte som allerede er innenfor et straffegjennomføringsregime. Utover disse har man blant annet de som i dag befinner seg i ulike leirer i Syria, og som ved en retur til Norge risikerer å bli straffeforfulgt. PST anslo at det i 2014 var over 70 fremmedkrigere som enten var eller hadde vært i Syria (Orban, 2019, s. 5). Siden det er den offisielle politikken til kriminalomsorgen å separere ekstremistene fra hverandre ved å plassere dem i

forskjellige fengsler (Hansen, 2019, s. 163), vil det være en stor sjanse for at jeg og mange av mine kolleger vil jobbe med radikalisererte i kortere eller lengre perioder. Derfor opplever jeg et behov for mer kunnskap om hvordan man som fengselsbetjent kan bidra til å støtte det arbeidet som gjøres for å løsrive eller avradikalisere en innsatt.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Det overordnede temaet i denne oppgaven er hvordan man kan jobbe med løsrivelse og avradikalisering av radikalisererte innsatte under straffegjennomføringen. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i mitt eget ståsted og avgrenser oppgaven til å handle om fengselsbetjenter i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Jeg har derfor valgt følgende problemstilling i min bacheloroppgave:

Hvordan kan en fengselsbetjent jobbe med løsrivelse og avradikalisering av radikalisererte innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå?

For å kunne besvare problemstillingen har jeg valgt to delspørsmål som vil bli drøftet;

- Det første er hvordan en fengselsbetjent kan støtte en løsrivelse av en radikaliserert innsatt i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå.
- Det andre spørsmålet er hvordan en fengselsbetjent kan oppmuntre til en avradikaliseringsprosess av en radikaliserert innsatt i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå.

Når man forklarer temaet for en oppgave så er det også viktig å beskrive hva man ikke inkluderer og hvorfor (Persson, 2021, s. 120). Jeg tar som nevnt utgangspunkt i min egen arbeidshverdag i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, og kommer dermed ikke til å inkludere fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller andre former for straffegjennomføring fordi dette vil medføre en større diskusjon, og denne oppgaven har rammer både når det gjelder lengde og tidsbruk som gjør en sånn oppgave for omfattende. Jeg vil også ha søkelys på de innsatte som er definert som radikaliserert, og vil dermed ikke gå å inn i en diskusjon om hvordan man avgjør hvorvidt en innsatt er radikaliserert eller ei. I tillegg til de radikalisererte som i dag sitter i fengsel, har man også fremmedkrigere og andre som i dag oppholder seg i andre land og som én dag risikerer straffeforfølgelse ved en retur til Norge. Dermed vil funnene i denne oppgaven også kunne gjelde langt flere enn de som i dag er fengslet, inkludert de som er radikalisererte, men enda ikke blitt fanget opp av kriminalomsorgen. Denne oppgaven vil se på

de verktøyene og tiltakene som er tilgjengelige for fengselsbetjenten i arbeidet med radikaliserede innsatte, og dermed ikke sette søkelys på hvordan man kommer i posisjon overfor den innsatte, da det ville blitt en altfor omfattende oppgave med tanke på diskusjoner rundt begreper som blant annet makt, avmakt og motstand.

Målgruppen er først og fremst ansatte som jobber i førstelinjen i kriminalomsorgen, men også andre som arbeider opp mot innsatte kan finne innholdet i oppgaven interessant. For å gjøre oppgaven mer tilgjengelig for lesere som ikke nødvendigvis jobber i kriminalomsorgen, vil jeg kort forklare typisk fengselsterminologi når disse dukker opp i teksten.

1.3 Nøkkelbegreper

1.3.1 Ekstremist

Norske myndigheter definerer en ekstremist som noen som bare aksepterer sine egne meninger eller ideer, og som støtter bruk av vold for å nå målene som kan være ideologiske, religiøse eller politiske (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2015, s. 13).

1.3.2 Radikalisering

Den offisielle definisjonen som brukes av norske myndigheter er at radikalisering er en prosess hvor en person eller en gruppe i økende grad støtter bruk av vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål, og som kan lede til voldelig ekstremisme (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2015, s. 13).

1.3.3 Disengagement og deradicalization

Det meste av litteraturen om radikalisering er på engelsk, og to begreper som brukes er disengagement og deradicalization. Siden denne oppgaven skrives på norsk, har jeg oversatt disengagement til løsrivelse, og deradicalization til avradikalisering. Selve innholdet i de to begrepene blir nærmere redegjort for i litteraturgjennomgangen.

1.4 Oppgavens struktur

I det forrige kapitlet forklarte jeg temaet for oppgaven og hvilke spørsmål jeg vil drøfte nærmere. Jeg skrev også om bakgrunnen min, hvorfor jeg er interessert i dette temaet, og hvorfor jeg synes det er relevant. I det følgende kapitlet beskriver jeg metoden jeg har valgt. Kapittel tre består av litteraturgjennomgangen, som viser hvilken forskning og teorier drøftingen tar utgangspunkt i. De to underspørsmålene blir drøftet i kapittel fire, hvor jeg også

inkluderer eksempler fra egen praksis for å knytte teori og praksis sammen. Etter drøftingen blir de viktigste konklusjonene oppsummert i et avsluttende kapittel, hvor jeg også reflekterer over hva jeg har lært av litteraturstudiet. Samtlige litteraturbidrag finnes i referanselisten i kapittel seks. Den egenvalgte litteraturen er i tillegg presentert i et vedlegg.

2.0 Metode

Dette kapitlet beskriver hvordan jeg har gått frem for å undersøke temaet for oppgaven. Først beskriver jeg kort hva metode er, før jeg går mer detaljert inn i hvilken metode jeg har valgt å bruke, og hvorfor jeg har valgt som jeg har gjort. Etterpå gjør jeg rede for for forståelsen jeg har til temaet, og hvordan jeg søkte frem relevant litteratur. Litteraturen har vært gjenstand for en utvelgelsesprosess og kildekritikk som er beskrevet nærmere senere i kapitlet.

2.1 Litteraturstudie

Metode er den fremgangsmåten man velger å bruke for å finne svar på det man lurer på og fremskaffe ny kunnskap (Dalland, 2020, s. 53). Det er vanlig å skille forskningsmetode i to deler; kvantitative og kvalitative undersøkelser, hvor kvantitative metoder gjerne brukes for å tallfeste ulike fenomener, mens kvalitative metoder brukes for å skape forståelse for ulike fenomener (Dalland, 2020, s. 54). Fenomenologi betyr at man studerer menneskelig erfaring og opplevelse av verden (Dalland, 2020, s. 48). Hermeneutikken forsøker å fortolke og forstå disse erfaringene, og da gjerne gjennom tekster (Dalland, 2020, s. 48).

Persson (2021, s. 13) definerer en litteraturgjennomgang som «en systematisk gjennomgang av eksisterende forskning innenfor et spesifikt tema eller fagfelt». Hensikten med en litteraturgjennomgang er å lage seg et grunnlag for å kunne mene noe om det temaet man har satt seg ut å studere (Persson, 2021, s. 13). Den type litteraturgjennomgang som vanligvis brukes i en bacheloroppgave kalles gjerne en litteraturstudie eller teoretisk oppgave (Persson, 2021, s. 21). Litteraturstudie er en metode hvor man ikke samler inn egne empiriske data (Persson, s. 2021, s. 29), men bruker tidligere forskning og tekster som grunnlag for det temaet man ønsker å se nærmere på. Jeg har valgt å gjennomføre en litteraturstudie fordi det ligger utenfor rammene av oppgaven, både når det gjelder tid og omfang, å samle inn egne empiriske data.

2.2 Forforståelse

Den bakgrunnen man har, og de erfaringene man har gjort seg vil være med å påvirke hvordan man leser og tolker andre mennesker og situasjoner. Man mener den forforståelsen man har (Bergheim et al., 2018, s. 34). Denne gjelder også når man jobber med akademisk litteratur. Derfor er det viktig å gjøre seg opp noen tanker om temaet man skal undersøke og bli klar over egen forforståelse, eller situering (Bergheim et al, 2018, s. 37). Ved å utfordre sin egen forforståelse vil man utvide horisonten sin og dermed også kunnskapen man innehar (Persson, 2021, s. 41). Dette kan oppnås ved å stille kritiske spørsmål til det perspektivet man har, fordi alle kommer inn i et forskningsprosjekt med egne holdninger og tanker til det tema man skal studere. Ved å redegjøre for forforståelsen klargjør man kunnskapsproduksjonen og leseren vil samtidig forstå forfatterens bakgrunn.

Forrige semester gjennomførte jeg faget «KRUS3201 Radikalisering og voldelig ekstremisme i kriminalomsorgen» som en del av bachelorstudiet. Pensum inkluderte tema som terrorisme, radikalisering, løsrivelse og avradikalisering. Eksamensoppgaven min handlet om islams rolle i en radikaliseringsprosess og jeg opplevde at litteraturen utfordret det jeg trodde jeg visste. Jeg har jobbet som fengselsbetjent i 13 år og stort sett vært i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. I disse årene har jeg møtt enkelte radikaliserte innsatte, men jeg har lite erfaring med å arbeide målrettet med dem utover den ordinære daglige avdelingsdriften. Mitt inntrykk er at det viktigste arbeidet med radikaliserte gjøres av kolleger høyere oppe i systemet og av eksperter som holder kortene tett til brystet, og som ikke deler informasjon med seg. Dette gjorde meg nysgjerrig på om det egentlig forventes noe av meg som fengselsbetjent når det gjelder prosessene med løsrivelse og avradikalisering av innsatte.

I en bacheloroppgave i et profesjonsstudium forventes det gjerne at man inkluderer eksempler fra praksis (Dalland, 2020, s. 206). Selv om det ikke er selvstendig forskning med alle søknader og godkjenninger det innebærer, så kreves det at opplysningene som brukes er anonymisert (Dalland, 2020, s. 172). Jeg har kun erfaring med mannlige innsatte, og dermed vil nødvendigvis mine eksempler ikke inkludere kvinnelige ekstremister, men jeg navngir verken enheten eksemplene er hentet fra, eller andre personlige karakteristikk som skal kunne gjøre personene i eksemplene identifiserbare.

2.3 Litteratursøk

Siden jeg skriver en oppgave innenfor samme fagområde som jeg hadde i det valgfrie emnet forrige semester, var det naturlig å starte en gjennomgang av pensumlisten for å se hvilken litteratur som ville være relevant. Jeg gikk også gjennom pensumslitene fra de to første semestrene. Jeg valgte det aktuelle pensumet og sjekket referanselistene for å se om det var andre relevante kilder, også kalt snøballmetoden (Dalland, 2020, s. 151). Jeg startet å søke etter fagfelleverderte artikler i forskjellige søkemotorer, som djoa.org og academia.edu. Jeg brukte søkeord som “deradicalization”, “prison”, “recidivism”, “disengagement” og “programs”. Jeg satte også søkeord sammen, som “deradicalization” + “programs”. Siden de fleste artiklene er på eller oversatt til engelsk, ble det naturlig å bruke engelsk da jeg brukte søkemotorene. Jeg brukte norsk da jeg søkte etter offisielle definisjoner på kjernebegreper, og etter dokumenter og rapporter fra offentlige myndigheter og organisasjoner. Siden løsrivelse og avradikalisering er verdensomspennende fenomener, har jeg lest artikler fra ulike steder i verden, som Nord-Amerika, Sørøst-Asia, Midtøsten og Europa. Det meste av litteraturen jeg har brukt i oppgaven gjelder europeiske forhold, men det finnes også noe litteratur fra andre deler av verden som et sammenligningsgrunnlag.

Jeg har brukt både primær- og sekundærlitteratur i litteraturstudiet. Primærlitteratur er tekster som er skrevet av den eller de som selv har foretatt empiriske undersøkelser, eller utviklet egne teorier (Persson, 2021, s. 49). Man sier gjerne at primærlitteratur er spesialisert litteratur. Sekundærlitteratur, derimot, er gjerne oversiktslitteratur og er tekster skrevet av noen som ikke har utført de empiriske undersøkelsene selv, hvor en forsker vurderer og presenterer andres forskningsresultater (Dalland, 2020, s. 152). Dermed bruker man ikke grunnforskningen i oppgaven sin.

2.4 Kildekritikk

Kildekritikk betyr at man vurderer kvaliteten på de kildene man bruker som grunnlag i litteraturgjennomgangen (Bergheim et al, 2018, s. 53). «Forskjellig type litteratur har forskjellig grad av status i form av hvilket kvalitetsnivå de holder» (Persson, 2021, s. 56). Dalland (2020, s. 143) deler selve kildekritikken i to deler. Den første kildekritikken gjennomføres når man søker etter litteraturen som skal danne grunnlaget for oppgaven man skriver. Her må man blant annet vurdere troverdigheten og opphavet til kildene, og ikke minst hvorvidt de tekstene man finner belyser problemstillingen man har laget (Dalland, 2020, s.

143). I denne prosessen beskriver Dalland (2020, s. 144-145) et kildehierarki som starter med vitenskapelige tidsskrifter som mest troverdige, og uredigerte og uformelle kilder som de minst troverdige. Den andre delen av kildekritikken er å forklare for leseren hvilken litteratur man har valgt å inkludere i oppgaven, og hvorfor, sånn at oppgaven også blir troverdig (Dalland, 2020, s. 152).

Jeg har hovedsakelig brukt fagfelleverderte artikler. «At de er fagfelleverderte, betyr at anonyme forskere fra samme forskningsfelt har lest og kommentert utkast til artikkelen» (Persson, 2021, s. 52). Persson (2021, s. 53) bruker en huskeregel at dersom man bruker referanselisten i en artikkel man har funnet i et anerkjent tidsskrift, kan man regne med at forfatteren av artikkelen også bare har brukt anerkjente kilder. Dermed har man en form for kvalitetssikring. Jeg har forsøkt å finne primærkildene, men det har ikke alltid lyktes, og jeg har dermed også måttet bruke sekundære kilder. Dette er ikke ideelt siden jeg da vil lese andres tolkning, men siden samtlige artikler er fagfelleverderte har jeg hatt tillit til den sekundærlitteraturen jeg har brukt. Dette gjelder også oversiktsartikler (Persson, 2021, s. 47). Jeg fant noen tidsskrifter jeg ikke hadde hørt om tidligere. Da sjekket jeg listen over redaktører for å se om det var navn jeg kjente igjen fra tidligere for å få bekreftet kvaliteten på artiklene. Jeg har også brukt et par rapporter som kilder, som til tross for at de ikke har samme kvalitetssikring likevel gir «viktig kunnskapsgrunnlag til de enkelte fagfeltene» (Dalland, 2020, s. 145).

Den første utvelgelsesprosessen av litteratur utenfor pensumlistene bestod i å lese gjennom sammendraget før jeg bestemte meg for å lese gjennom hele artikkelen. Deler av litteraturen jeg leste ble likevel ikke benyttet i oppgaven. Det var fordi innholdet ikke traff helt problemstillingen, men også fordi enkelte litteraturbidrag var farget av forfatterens personlige meninger. Det kan for eksempel være ordene som ble brukt. Den ene forfatteren brukte ordet «crazy» i beskrivelsen av voldelige ekstremister. En annen artikkel fra Saudi-Arabia virket å være mer et bestillingsverk enn uavhengig forskning. Som en del av den første utvelgelsen fokuserte jeg også på litteratur fra omtrent år 2000 og fremover. Grunnen er at det har skjedd enormt mye forskning på radikaliserings og voldelig ekstremisme i etterkant av terrorangrepene i USA og Europa fra 2001 og fremover.

3.0 Litteraturgjennomgang

I dette kapittelet presenterer jeg litteraturen jeg har valgt å bruke som grunnlag for drøftingene. Jeg presenterer først forskning rundt bakgrunnen og motivasjonen til innsatte som har blitt radikalisert. Deretter gir jeg en kort oversikt over kriminalomsorgens rammeverk for håndtering av denne gruppen. Jeg presenterer deretter begrepene løsrivelse og avradikalisering, og litteratur om prosessene bak.

3.1 Den radikaliserede innsattes sosiale bakgrunn og motivasjon

Det er viktig å forstå hvorfor en innsatt ble radikalisert, for å kunne forstå hvordan vi kan motivere ham til å forlate den radikale gruppen. Denne forståelsen er avgjørende for å kunne utvikle gode programmer for løsrivelse og avradikalisering (Daugherty, 2019, s. 222).

Forskere har forsøkt å definere én type menneske som blir terrorist basert på demografiske faktorer, og satt søkelys på radikaliseringsprosessen (Hafez & Mullins, 2015, s. 959). De fleste akademikere er enige i at radikalisering er en gradvis prosess (Reinares et al., 2008, s. 17). Det er likevel umulig å definere én universal grunn for at personer blir radikalisert og involvert i voldelig ekstremisme (McGilloway et al., 2015, s. 49). I et fengsel kan man dermed ikke ta utgangspunkt i at alle radikaliserede innsatte har samme bakgrunn og behov, eller trenger samme type tilnærming for å bryte med den radikale gruppen.

Studier har likevel identifisert flere faktorer som bidrar til at noen er i risikogruppen for å bli radikalisert (Reinares et al., 2008, s. 10). Dette inkluderer mangel på utdanning og dårlige muligheter for sysselsetting, sosioøkonomisk marginalisering og gruppepress (Dalgaard-Nielsen, 2010, s. 799). Disse er sammenlignbare med funn blant innsatte i norske fengsler i en rapport fra 2014 hvor respondentene scoret lavt på blant annet utdanning og yrkesaktivitet (Revol, 2015, s. 4). Det kan dermed tyde på at radikaliserede innsatte har mange av de samme levekårsutfordringene som ikke-radikaliserede innsatte.

Dersom noen viser sårbarhet kan det også gjøre dem til et mål for radikalisering, spesielt dersom personen søker etter identitet og tilhørighet (Dalgaard-Nielsen, 2010, s. 799). Disse personene søker likevel gjerne mer etter en gruppe generelt enn gruppens ideologi spesielt (Reinares et al., 2008, s. 12). Dette vil kunne gjøre dem mer mottakelige for radikale ideer. I et fengsel kan innsatte ha et behov for å alliere seg med andre i samme situasjon. Å være del av en gruppe eller et fellesskap som deler samme ideer kan medføre «en mulighet for å utvikle en kollektiv og sosial identitet» (Jugl, 2022, s. 46, egen oversettelse), hvor gruppen ser

på motstridende synspunkter som noe fiendtlig. Som et tiltak for å unngå etablering av radikale grupper sprer kriminalomsorgen radikaliserede innsatte utover flere fengsler i stedet for å ha spesialavdelinger (Hansen & Bjørge, 2019, s. 163). Det er likevel ingen automatisk forbindelse mellom det å ha radikale tanker og ideer, og det å utføre voldelige handlinger for å virkeliggjøre disse ideene (Knudsen, 2018, s. 38). Punktet når noen går fra å ha radikale ideer til å bruke vold som et virkemiddel kan ikke generaliseres, men er noe fullstendig individuelt og spesifikt til konteksten det skjer i (Koehler, 2017, s. 89). Dette er med på å bekrefte at radikaliserede innsatte alle gjennomgår individuelle prosesser.

Ifølge Dalgaard-Nielsen (2010, s. 801, egen oversettelse) er «voldelig radikaliserende avhengig av hvem du kjenner». Det støtter argumentet om at påvirkning fra andre mennesker kan være avgjørende i en radikaliseringsprosess til voldelig ekstremisme, og at mange er blitt radikaliseret gjennom kontakt med en gruppe eller en person de respekterer (Dalgaard-Nielsen, 2010, s. 810). Hvor viktig en karismatisk leder er i en radikaliseringsprosess er likevel omstridt (Reinares et al., 2008, s. 15). Noe forskning legger vekt på en sterk og karismatisk leder som en som kan inspirere en gruppe med mennesker og sørge for at gruppen holder på den samme ideologien. Annen forskning, derimot, hevder at en karismatisk leder spiller en liten rolle i en radikaliseringsprosess (Reinares et al., 2008, s. 15). I et fengsel blir likevel en karismatisk leder ofte sett på som én av to faktorer som bidrar til radikaliserende av innsatte (Silke & Veldius, 2017, s. 3). I et fengsel finnes det færre andre påvirkningsfaktorer enn i samfunnet ellers, som tilgang til internett, og en karismatisk person vil dermed trolig få en større rolle. Påvirkningskraften fra andre radikaliserede innsatte kan likevel bli redusert på grunn av de fysiske barrierene som følger med det å være fengslet (Cherney et al., 2021, s. 7), som at man holder den radikaliserede adskilt fra den øvrige innsattpopulasjonen.

Denne gjennomgangen har vist at det er mange faktorer som bidrar til at noen blir radikaliseret til voldelig ekstremisme. Alle har sin egen unike bakgrunn og motivasjon, og prosessen med å bli radikaliseret er også unik for den enkelte. Dette vil ha betydning for hvordan man jobber med løsrivelse og avradikalisering, som vil bli gjennomgått senere i kapitlet.

3.2 Kriminalomsorgens rammeverk for håndtering av radikaliserede innsatte

Kriminalomsorgen har et rammeverk som gir mulighet for både kontroll og rehabilitering av den radikaliserede innsatte. Kontrollen inkluderer blant annet å ta i bruk fysiske barrierer ved å fordele innsatte utover flere fengsler i et forsøk på å unngå at radikaliserende forsterkes

(Hansen, 2019, s. 163), i tillegg til observasjon og registrering for å kunne dokumentere endringer og utvikling, både i etatens eget IKT-system, men også i noen tilfeller i Infoflyt-systemet (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 4). Infoflyt-systemet er et informasjonsutvekslingssystem som brukes i samarbeidet mellom kriminalomsorgen og politiet i konkrete saker (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021, s. 3). Opplysningene kan være ugraderte og graderte, og hvilke observasjoner som skal dokumenteres på den innsatte som er registrert i systemet varierer fra sak til sak (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021, s. 4).

I retningslinjene for hvordan kriminalomsorgen skal forebygge og håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme presiseres det likevel at det er «dynamisk sikkerhet og en human straffegjennomføring» som er de viktigste virkemidlene (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 1), sammen med målene om rehabilitering og integrering tilbake til samfunnet. Dynamisk sikkerhet er den relasjonen innsatte og ansatte utvikler gjennom den daglige samhandlingen (Meld. St. 37 (2007-2008), s. 94). Andre tiltak som nevnes i retningslinjene inkluderer opplæring av de ansatte om temaet radikaliserings, og radikaliseringskontakt på enheten, samt koordinator på regionalt nivå (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 5), i tillegg til bruk av mentor, fremtidsplan og oppfølgingsplan (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 5).

Selv om kriminalomsorgen har utarbeidet egne retningslinjer for arbeidet mot radikaliserings er det likevel «det daglige arbeidet som gjøres i enhetene» som er viktigst (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 2). Dette arbeidet er hovedsakelig forankret i straffegjennomføringsloven (strgfjl.), retningslinjer, rundskriv og instruksjoner, og inkluderer kriminalomsorgens hjemler for kontroll av den radikaliserede, og den innsattes rett til et godt soningsmiljø og rehabilitering. Straffegjennomføringsloven (2001) gir kriminalomsorgen mulighet til blant annet å flytte den radikaliserede til andre fengsler (§ 14), registrere og dele informasjon (§ 4f) og kontrollere telefoner (§ 32). Straffegjennomføringsloven (2001) hjemler også blant annet innsattes rett til sysselsetting som arbeid, utdanning og program (§ 18), fellesskap med andre innsatte (§ 17), mulighet for fritidsaktiviteter (§ 21) og rett til religionsutøvelse (§ 23). Kontaktbetjentordningen er også en del av det daglige arbeidet og en viktig del i rehabiliteringsprosessen (Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning [KSF], 2002, s. 1). En kontaktbetjent får et ekstra oppfølgingsansvar for en innsatt, og de skal sammen kartlegge behov og ressurser, også kalt BRIK-kartlegging, og blant annet lage en fremtidsplan sammen med sosialkonsulent, helsetjenesten eller andre som kan være aktuelle.

Avsnittene om rammeverket viser at kriminalomsorgen har enkelte tiltak knyttet direkte til arbeidet med radikalisererte innsatte. Det meste av arbeidet som gjøres er likevel hjemlet i de generelle reglene som også kommer til anvendelse på ikke-radikalisererte innsatte.

3.2 Løsrivelse; hva er det, og hva fører til det?

Altier et al. (2014, s. 648, egen oversettelse) definerer løsrivelse «som prosessen hvor man slutter med terrorhandlinger». Dette impliserer at løsrivelse ikke er det samme som avradikalisering. Selv om man slutter med voldelige handlinger, vil fortsatt en innsatt beholde sin ideologi og støtte gruppens målsettinger. Andre ser på løsrivelse fra en ekstremistisk gruppe som en intervensjon i to deler (Spalek & Davies, 2012, p. 357). Den første delen er et forsøk på å skape en forbindelse mellom innsatte og det øvrige samfunnet gjennom jobb, utdanning og mennesker som innsatte tidligere anså å være fiendtlige. Dette stemmer med definisjonen av løsrivelse. Den andre delen av intervensjonen har et mål om å få innsatte til å forkaste ideologien sin ved å utfordre hans holdninger og verdensbilde (Spalek & Davies, 2012, s. 358). I kriminalomsorgen er hensikten at selve frihetsberøvelsen er straffen, og at straffegjennomføringen skal ligge så tett opp til en normal hverdag som mulig med arbeid eller skolegang på dagtid for å kunne stå bedre rustet i samfunnet etter løslatelse. Det såkalte normalitetsprinsippet skal gjelde (Meld. St. 37 (2007-2008), s. 12). Så langt det er mulig vil innsatte få ha fellesskap med andre innsatte, og vil dermed kunne bli eksponert for mennesker med annen bakgrunn og verdensbilde.

Horgan (2009, s. 293) skiller mellom psykologiske og emosjonelle faktorer, og fysiske faktorer som fører til løsrivelse. En psykologisk faktor er hvis en ekstremist opplever at illusjonene sprekker, de samme illusjonene som gjorde at ekstremisten ble interessert og radikaliseret i utgangspunktet. Det kan være at opplevelsene ikke ble som forventet, som at i stedet for å utføre voldshandlinger så ble personen satt til å være sjåfør. En annen psykologisk faktor er hvis en ekstremist endrer sine prioriteringer (Horgan, 2009, s. 293). Dette kan være at han savner noe av det han hadde før han ble radikaliseret, eller at gevinstene av å være med i en ekstrem gruppe ikke er tilfredsstillende. Her kommer blant annet relasjonen til familie inn, som kan styrkes under straffegjennomføringen ved besøk og telefoner. Den tredje faktoren, ifølge Horgan (2009, s. 294) er at ekstremisten begynner å miste troen på virkemidlene gruppen bruker for å nå målene sine, som for eksempel vold.

Horgans (2009, s. 294) fysiske faktorer som leder til løsrivelse inkluderer det å bli arrestert av myndighetene eller å måtte gå i skjul for å unngå arrestasjon. Dermed opplever den radikaliserede en ufrivillig løsrivelse (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 101). Blir den radikaliserede pågrepet så vil selve fengslingen innebære at han blir tatt ut av det radikale miljøet og plassert bak murer og gjerder, og denne utelukkelsen fra det øvrige samfunnet vil kunne gi en mulighet til å forberede et liv uten kriminalitet (Hean et al., 2021, s. 3). I tillegg har kriminalomsorgen mulighet til å flytte radikaliserede innsatte bort fra andre radikaliserede, og dermed sørge for en ufrivillig løsrivelse. Dette betyr ikke nødvendigvis at innsatte vil gjennomføre en metal løsrivelse. Selv om fysisk løsrivelse kan forhindre noen fra å utføre terrorhandlinger, så betyr ikke det nødvendigvis at de har blitt mindre radikaliseret (Kruglanski et al., 2014, s. 87).

De ulike årsakene til løsrivelse kan deles inn i press- og trekkfaktorer (Altier et al., 2014, s. 648). Pressfaktorer inkluderer noen av Horgans psykologiske årsaker for å forlate en gruppe, sånn som uoppfylte forventninger og desillusjon over andre gruppe-medlemmer eller gruppens strategi. Andre faktorer inkluderer at den radikaliserede ikke ønsker å bruke vold, er utsatt for slitasje etter lang tid, eller utvikler tvil til ideologien (Altier et al. 2014, s. 649). Når det gjelder trekkfaktorer som kan gjøre seg gjeldende i en løsrivelse så inkluderer disse familieforpliktelser eller forpliktelser til arbeid og skole. Dette betyr gjerne at den innsatte får barn, eller har familiemedlemmer som krever mer oppmerksomhet, som en syk forelder. Å møte og sosialisere seg med moderate personer utenfor det ekstreme miljøet den innsatte har frekventert er også en trekkfaktor for løsrivelse. Et annet begrep for en sånn prosess er desistance, eller å avstå (Bjørger, 2015, s. 40), men hvor den innsatte da bevisst bestemmer seg for at det kriminelle livet ikke var den ekte ham (Spalek & Davies, 2012, s. 359).

Enkelte hevder at for å finne ut hvorfor noen blir medlem eller løsriver seg fra en gruppe så må man se forbi press- og trekkfaktorer, og heller fokusere på «avgjørende øyeblikk», hvor en viktig person bistod med å legge til rette for løsrivelse (Mattsson & Johansson, 2019, s. 186). De hevder likevel at prosessen ikke starter på grunn av denne personen, men heller at denne relasjonen legger til rette for løsrivelse når følelsen av desillusjon allerede har fått fotfeste hos den radikaliserede (Mattsson & Johansson, 2019, s. 189). Dette vil si at en innsatt som allerede har begynt å tvile på gruppen han er med i knytter en relasjon under straffegjennomføringen til en ikke-radikaliseret person som forsterker tvilen den innsatte allerede har begynt å få, men at denne tvilen ikke må tvinges frem, men heller underbygges når den har fått fotfeste (Bjørger, 2015, s. 40). Ifølge Garfinkel (2007, s. 1 i Horgan, 2009, s. 293, egen oversettelse) så

er en hovedfaktor i prosessen med å gå fra en voldelig til en ikke-voldelig oppførsel personlige relasjoner hvor «forandring ofte avhenger av en relasjon til en mentor eller venn som støtter og bekrefter fredelig oppførsel». Dette kan være dersom en innsatt møter en person under straffegjennomføringen som han bygger en spesielt sterk relasjon med og som tilfører andre verdier i hverdagen.

Altier et al. (2014, s. 656) er enig i behovet for å se forbi press- og trekkfaktorer fordi noen av disse faktorene kan legge til rette for at noen radikaliserte løsriver seg, mens de ikke nødvendigvis trenger bistå til at andre gjør det samme. Og ifølge Horgan (2009, s. 298, egen oversettelse) finnes det «ingen bevis som bekrefter at løsrivelse fra terrorisme vil resultere i avradikalisering». Barelle, (2015, s. 135 i Koehler, 2017, s. 80) støtter dette ved å hevde at noen radikaliserte som har løsrevet seg fra terrorhandlinger ikke nødvendigvis har et ønske om å knytte seg til det vanlige samfunnet. Samtidig hevder andre at løsrivelse er helt avgjørende for en avradikaliseringsprosess (Kruglanski et al., 2014, s. 87).

Teksten om begrepet løsrivelse viser at prosessen innebærer at den radikaliserte innsatte trekker seg bort fra bruken av vold for å nå sine mål, og at dette gjerne skjer gjennom samhandling med andre moderate personer, både ansatte og andre innsatte, men også gjennom en styrking av tilhørigheten til arbeidslivet og familien. Samtidig betyr ikke det at en løsrivelse automatisk fører til at den innsatte får et nytt verdensbilde eller ser på tidligere fiender som venner.

3.3 Avradikalisering; hva er det, og hva støtter opp om det?

Koehler (2017, s. 80) vektlegger at både avradikalisering og løsrivelse innebærer at den radikaliserte må trekke seg bort fra et ekstremistisk miljø og gjenoppta kontakten med et ikke-ekstremistisk miljø. Men i motsetning til løsrivelse så innebærer avradikalisering at innsatte går gjennom en fundamental kognitiv forandring (Spalek & Davies, 2012, s. 359). Ikke bare vil innsatte gi avkall på bruk av vold som en akseptabel handlemåte for å nå sine mål, men han vil også forandre sin ideologi og akseptere et pluralistisk samfunn (Spalek & Davies, 2012, s. 359). Kriminalomsorgen har kognitive endringsprogrammer innen ulike områder hvor innsatte kan ha problemer, som for eksempel rus og aggresjon, men ingen av programmene er direkte rettet mot radikaliserte (KRUS, 2021).

Avradikaliseringsprogrammene i verden er «like mangfoldige som utfordringene de møter» (Horgan, 2009, s. 295, egen oversettelse). Det som fungerer i ett land fungerer ikke

nødvendigvis i et annet, fordi det avhenger av ulike elementer som tilgjengelige ressurser og ansatte (Slike & Veldhuis, 2017, s. 5). Det finnes ikke mange studier på metodene som brukes i en avradikaliseringsprosess (Jugl, 2022, s. 46). Ifølge Koehler (2017, s. 81), er likevel mange av metodene i de ulike programmene like. Formålet er å etablere et nettverk av ikke-radikaliserte og få den radikaliserte til å oppleve en følelse av mestring og suksess gjennom arbeidstrening eller utdanning. I et fengsel sysselsettes innsatte gjennom arbeid og skole, og får gjerne en opplevelse av mestring og økt kompetanse (Sæbjørnsen et al., 2021, s. 377). Dette innebærer likevel ikke at man utfordrer verdensbildet og ideologien til den innsatte, som i mange avradikaliseringsprogrammer (Koehler, 2017, s. 81).

En indonesisk studie av personer som jobber med avradikalisering av radikaliserte innsatte fant at motivasjonen til å utføre terrorhandlinger kunne bli endret på kort sikt, men at det å forandre innsattes ideologi ville ta mye lenger tid (Sukabdi, 2022, s. 10). Resultatene fra denne studien gjør seg likevel gjerne ikke gjeldende i andre kulturer og andre land (Sukabdi, 2022, s. 20), nettopp fordi det er en generell forståelse blant forskere at det ikke finnes ett avradikaliseringsprogram som kan implementeres over hele verden (Dougherty, 2019, s. 224). Studien støttet likevel argumentet om å utfordre en innsatts ideologi som en del av et avradikaliseringsprogram (Sukabdi, 2022, s. 20). Det finnes en generell forståelse for at hvis et avradikaliseringsprogram skal være en suksess, så må enten den innsattes verdensbilde eller gruppen han sverger lojalitet til, bli delegitimert (Dougherty, 2019, s. 223). Dette må gjøres på en subtil måte når den innsatte allerede viser tegn til tvil rundt ideologien, ellers risikerer man bare å gjøre ham enda mer dedikert til den voldelige ideologien (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 108).

Hovedfokuset i avradikaliseringsprogrammene i Sørøst-Asia og Midtøsten er å forandre en innsatts ideologi og gi opplæring i hans religion (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100). Noen av programmene inkluderer psykologisk behandling, økonomisk bistand og arbeidstrening, men det viktigste aspektet er å lære den radikaliserte innsatte den «korrekte» tolkningen av islam (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100). Noen programmer bruker utdanning og livssyn som bærebjelkene, noe som tyder på at imamer i noen tilfeller kan være avgjørende i rehabilitering av terrordømte innsatte (Awan, 2013, s. 379). Men det er en utfordring med programmer som definerer religiøsitet som forløperen til radikalisering, og det er viktig å unngå å stemple konservative muslimer som radikaliserte ekstremister (Jones & Narag, 2019, s. 46). Straffegjennomføringsloven gir den innsatte rett til å praktisere eget livssyn (strgjfl, § 23) og fengselet skal legge til rette for dette (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2009, s. 5). I en

studie av en norsk ekstremist så vektla innsatte nettopp hvor viktig det var med de religiøse diskusjonene han hadde hatt med en imam, noe som igjen støtter argumentet om at religion kan være et redskap i en avradikaliseringsprosess i fengsel (Hansen, 2018, s. 151).

De europeiske programmene er mer fokusert på praktisk assistanse, som å utvikle sosiale forbindelser til personer på utsiden av det ekstreme miljøet, økonomisk bistand, arbeidstrening og psykologisk behandling, enn på endring av ideologien (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100). Noen programmer er ikke innom temaet ideologi i det hele tatt, og programmet blir gjerne vurdert som en suksess dersom den innsatte holder seg borte fra kriminalitet og ekstreme grupper. Man definerer dermed løsrivelse som en suksess selv om innsatte ikke er blitt avradikalisert. Noen mentorer hevder at målet ikke er å gjøre innsatte til en helt ny person, men heller å observere endringer i livsstilen, for eksempel ved at innsatte ikke lenger støtter en ekstrem gruppe økonomisk (Spalek & Davies, 2012, s. 362-363), selv om han fortsatt støtter gruppens verdensbilde.

Den norske mentorordningen ble utviklet som et av tiltakene i handlingsplanen i 2014 (Orban, 2019, s. 4). Gjennom en-til-en samtaler mellom nøyte utvalgte mentorer fra sivilsamfunnet og radikaliserede innsatte ønsket man å utfordre innsattes ekstremistiske tankemønstre (Orban, 2019, s. 12). Dette skulle skje ved å bygge tillitt mellom mentor og den innsatte (Orban, 2019, s. 20), men ordningen er ikke et ledd i en avradikaliseringsprosess, men heller som bidrag til en løsrivelse. Forskning har vist at en vennlig ansatt kan så tvil hos den innsatte om hans ideologi (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 130). Intervjuer med ekstremister som har deltatt i ulike avradikaliseringsprosesser fremhever ofte støtten de har fått fra ansatte, og at det var et viktig bidrag til avradikaliseringen, som i tilfellet med Zubair (Hansen, 2018, s. 151). Denne påstanden støttes i en svensk casestudie hvor en tidligere innsatt pekte på en lærer i fengselet som én av tre personer som hadde vært avgjørende for hans avradikalisering (Mattsson & Johansson, 2019, s. 400), samtidig som det ble poengtert at dette skjedde etter at innsatte allerede hadde begynt å tvile på ideologien sin.

En evaluering av 14 europeiske avradikaliseringsprogrammer, hvor alle var rettet mot et individ og ikke en gruppe, viste at mange av programmene inkluderte psykoterapi og individuell behandling, og alle programmene jobbet med den domfeltes bakgrunn (Costa et al., 2021, s. 14). I noen av de evaluerte programmene i undersøkelsen var innsatte nødt til å delta, mens andre programmer var kun basert på frivillighet. De programansvarlige foretrakk frivillig deltakelse i programmene, men obligatorisk deltakelse eller incentiver for å delta hadde sine fordeler (Costa et al., 2021, s. 17). Det kunne ta måneder og år å overbevise en

innsatt til å bli med i et avradikaliseringsprogram, men dersom programmet var obligatorisk kunne man starte umiddelbart etter fengsling, men det ville da være usikkert om den innsatte ville ha en genuin deltakelse (Costa et al., 2021, s. 17).

Gjennomgangen av teori om avradikalisering viser hvor krevende en avradikaliseringsprosess er som har som mål å forandre hvordan en radikaliserert innsatt ser verden. Gjennomgangen viser også hvor lite man vet om hvordan denne prosessen egentlig foregår, og at man har ulike innfallsvinkler i forskjellige deler av verden. Dette inkluderer også Norge, hvor vi har valgt en egen løsning i møte med radikalisererte innsatte. En løsning som uttalt ikke har som mål å avradikaliserer, men hvor man likevel ønsker å utfordre innsattes ideologi.

4.0 Drøfting

På grunn av de to ulike betydningene av de to begrepene blir det følgende kapittelet delt i to ulike drøftinger. Kapittelet starter med en drøfting av hvordan man som fengselsbetjent kan arbeide for at en innsatt i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå skal løsrive seg fra voldelig ekstremisme sett opp mot de tiltakene litteraturgjennomgangen har vist vil ha effekt. Den andre delen av kapittelet er en drøfting av hvordan en fengselsbetjent kan bistå i en avradikaliseringsprosess av en innsatt med bakgrunn i den tidligere teoretiske gjennomgangen.

4.1 Hvordan kan en fengselsbetjent støtte løsrivelsen til en radikaliserert innsatt i et høysikkerhetsfengsel?

Litteraturgjennomgangen viste at fengslingen i seg selv vil fysisk løsrive den innsatte fra terrorvirksomhet. Samtidig har man, gjennom blant annet spredningsmodellen (Hansen, 2019, s. 163), et tiltak for å fordele radikalisererte innsatte utover flere fengsler for å unngå at man samler dem i grupper og dermed gir mulighet for å forsterke hverandres støtte til terrorvirksomhet. Men som vi så i gjennomgangen innebærer ikke en fengsling at den innsatte mentalt vil løsrive seg og ta avstand fra bruken av vold (Kruglanski et al., 2014, s. 87). Ifølge kriminalomsorgen er arbeidet som utføres i fengslene hver dag avgjørende i arbeidet med radikalisererte (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 2). Det betyr at den jobben vi som fengselsbetjenter gjør er viktig i arbeidet mot voldelig ekstremisme, selv om det vi gjør ikke nødvendigvis skiller seg fra jobben vi gjør med ikke-radikalisererte innsatte.

Forskning har vist at behovene til innsatte i norske fengsler er de samme uansett om den innsatte er radikaliserert eller ikke (Hansen & Bjørge, 2020, s. 69). Sammenstilt med teorien om at løsrivelse starter med å bruke jobb og utdanning for å skape en forbindelse til samfunnet utover det ekstremistiske miljøet (Spalek & Davies, 2012, p. 357), så forstår jeg det som at sysselsettingstilbudet og skoletilbudet i fengselet er viktig også i arbeidet med å motivere innsatte til å avstå fra voldelig ekstremisme. Dette er likevel gjerne noe en fengselsbetjent ikke har avgjørende påvirkning på. Tilbudet styres av kapasitet og innsattes egen interesse. Min erfaring som fengselsbetjent er at det likevel er viktig å motivere innsatte til å benytte seg av et sysselsettingstilbud på dagtid, selv om ikke alltid tilbudet er det mest spennende for den innsatte. Min egen erfaring gjelder ikke-radikalisererte innsatte, men siden radikalisererte innsatte ofte har de samme behovene, vil jeg påstå at fengselsbetjenter vil være viktige i å motivere radikalisererte innsatte til å bruke dagene under straffegjennomføringen til aktivitet. Aktivitet som forskningen har vist er et ledd i prosessen med løsrivelse (Spalek & Davies, 2012, p. 357).

Å bli eksponert for moderate innsatte utenfor det ekstremistiske miljøet er også en faktor som kan trekke radikalisererte bort fra voldelig ekstremisme (Altier et al. 2014, s. 649). Personer som den radikalisererte har oppfattet som fiendtlige, kan oppleves annerledes når den radikalisererte blir kjent med dem. I tillegg til at spredningsmodellen bidrar til dette, vil også radikalisererte møte fengselsbetjenter som representerer et tverrsnitt av befolkningen. Eksempelvis vil radikalisererte med negativt kvinnesyn måtte forholde seg til kvinnelige fengselsbetjenter. I tillegg til det man kan se på en person, som kjønn og hudfarge, vil også andre egenskaper til en fengselsbetjent kunne representere en motvekt til det fiendebildet den innsatte har. Personlig så møter jeg meg selv litt i døren her. Jeg har valgt å være i skapet overfor innsatte på jobb. Jeg oppfatter at legningen fort kan brukes til å forsterke konflikter når de oppstår. Min erfaring er at innsatte som er homofile også gjerne er i skapet, og at de få som er åpne kan få noen utfordringer. Samtidig har jeg hatt åpne skeive kolleger som virker til ikke å ha opplevd ytterligere utfordringer med bakgrunn i legningen, og dermed kan være et forbilde for et pluralistisk samfunn i rollen som fengselsbetjent.

En annen faktor som bidrar til en løsrivelse er å styrke kontakten med familien (Horgan, 2009, s. 293). Dette kan skje ved at den innsatte får besøk under soningen. Det kan være at den innsatte tidligere har vært i utlandet og dermed ikke så tilgjengelig for familien, eller at andre årsaker har ligget til grunn for lite kontakt. Alternativer til fysisk besøk er videobesøk og utvidet telefontid. Min erfaring er likevel at man som fengselsbetjent har lite påvirkning på

dette. Man kan oppfordre innsatte til å ta kontakt med familien, men man vet gjerne ikke hvorfor kontakten i utgangspunktet brøt sammen. Jeg har også erfart at det er familiemedlemmer man ikke ønsker at den innsatte har kontakt med. Det kan være fordi den innsatte har negativ påvirkning på familiemedlemmet. Jeg har også erfart at noen har blitt nektet å ringe enkelte familiemedlemmer, men at disse vedtakene er blitt fattet på et høyere nivå i kriminalomsorgen, og at vi som fengselsbetjenter ikke har full innsikt i de vurderingene som er blitt gjort.

En annen prosess vi ikke har full innsikt i er gjenopprettende prosesser som styres av konfliktrådet. Dette arbeidet skal styrkes i den oppdaterte handlingsplanen mot radikaliserings (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2020, s. 23). En fengselsbetjents oppgave i en slikt situasjon vil være å informere om og oppfordre til å ta kontakt med konfliktrådet for ytterligere informasjon om hva sånne prosesser innebærer og hvordan de kan brukes for å skape tillit hos familie og lokalsamfunn. Min erfaring etter flere år i fengsel med høyt sikkerhetsnivå er at dette tilbudet er lite brukt blant alle innsatte. Når konfliktrådet er på besøk i fengselet er det som regel veldig få som melder sin interesse for samtale, noe som nok også kan skyldes manglende kunnskap hos fengselsbetjentene.

Kriminalomsorgen har definert de viktigste virkemidlene i arbeidet mot voldelig ekstremisme som «dynamisk sikkerhet og en human straffegjennomføring» (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 1). Dynamisk sikkerhet oppstår når en fengselsbetjent samhandler med en innsatt. Det kan for eksempel være når man prater sammen eller når man gjør noe sammen, som å spille spill eller se fotballkamp på tv, eller i en organisert aktivitet. Dette kalles også miljøarbeid (Grønvold & Fransson, 2019, s. 192), og er en viktig del av en fengselsbetjents arbeid i med alle innsatte, også radikalisererte. Man blir bedre kjent med den innsatte og den innsatte får en relasjon til fengselsbetjenten. Dermed vil det være mulig å løse uenigheter og konflikter på en rolig måte fordi man kjenner hverandre og har en viss grad av tillit. En fengselsbetjent vil også ofte kunne oppfatte endringer i den innsattes humør og væremåte, og siden en dialog gjerne allerede er opprettet så vil den ansatte kunne komme i forkjøpet av en mulig konflikt. I hvilken grad man får en god dialog med den innsatte vil likevel variere stort, er min erfaring. Samtidig viser forskning at denne relasjonen er avgjørende for å skape tillitt og åpenhet mellom den innsatte og den ansatte (Dugdale & Hean, 2021, s. 121).

Alle innsatte får tildelt en kontaktbetjent som har et spesielt ansvar for å følge opp den innsatte under straffegjennomføringen (Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning [KSF], 2002, s. 1). Man skal kartlegge den innsattes behov og ressurser, og sammen lage en fremtidsplan

for den videre straffegjennomføringen. Det digitale kartleggingsverktøyet forkortes til BRIK og inneholder spørsmål om tidligere skolegang og arbeidserfaring, i tillegg til spørsmål om kriminalitet, helse, og familie og nettverk (Lahtinen et al., 2021, s. 36). Jeg forstår det dermed som at BRIK tar tak i flere av de temaene som forskningen har vist er viktige med tanke på en løsrivelsesprosess (Spalek & Davies, 2012, p. 357). Samtidig er denne kartleggingen frivillig fra den innsattes side. I tillegg er det innsatte som avgjør hvem som får tilgang til informasjonen i BRIK (Lahtinen et al., 2021, s. 43). Det betyr at de instansene som kan bidra i rehabiliteringen utover kontaktbetjenten kanskje ikke får tilgang til nødvendig informasjon, gjerne med bakgrunn i den radikaliseres iboende skepsis til offentlige etater.

Man kan også gjennomføre deler av kartleggingen og avstå fra å svare på andre deler, og informasjonen kan dermed bli mangelfull. Kvaliteten på kartleggingen kan også påvirkes av kontaktbetjenten og dennes forståelse av hvor viktig kartleggingen er, og at det gjerne oppfattes mer som en plikt å gjennomføre, enn et hjelpemiddel i rehabiliteringsarbeidet (Lahtinen et al., 2021, s. 47). Min erfaring med BRIK er at det gjerne er de vanskeligste spørsmålene innsatte ikke ønsker å svare på, som forhold til familie og nettverk, eller om de har vært utsatt for vold selv. Skal BRIK fungere så er min erfaring at man må ha bygget tillit hos den innsatte, for ellers ønsker gjerne ikke den innsatte å svare på alle temaene. Og det er gjerne tema som jeg forstår vil være viktige i den hensikt å bryte med voldelig ekstremisme.

Målet med kartleggingen er at den ender i en fremtidsplan. Denne utarbeides gjerne sammen med sosialkonsulenten og kontaktbetjenten, men det er innsatte som eier planen. Min erfaring er at det kan være vanskelig å lage en plan som ikke forplikter noen av partene, men som heller blir en plan over hva man ønsker å få til og hva som er mulig. Soner man i fengsel med høyt sikkerhetsnivå så kan ikke enheten garantere overføring til lavere sikkerhetsnivå på et gitt tidspunkt i fremtiden selv om den innsatte skulle oppfylle alle delmålene man har blitt enige om, siden det er mottakende enhet som avgjør en overføring. Som kontaktbetjent er man gjerne også en del av et ansvarsgruppemøte, hvor flere interne og eksterne instanser samles til møte med den innsatte for å diskutere utfordringer og muligheter, men det fordrer at man har utviklet et tillitsforhold til den innsatte gjennom samtaler, og at det blir en del av løsrivelsesprosessen når den radikaliserede begynner å vise tegn til å ta avstand fra voldelig ekstremisme.

Drøftingen viser at det er flere arenaer hvor en fengselsbetjent kan bidra i en løsrivelsesprosess. Samtidig er disse tiltakene ikke ulike måten man jobber med ikke-radikaliserede på. I tillegg viser drøftingen at arbeidet med å få en radikaliseret innsatt til å

løsrive seg er et samarbeid mellom fengselsbetjenter og de andre profesjonelle aktørene i et fengsel, og fordrer et lokalt eierskap av den innsatte (Hean et al., 2021, s. 2), men at rollen som kontaktbetjent gir enda større muligheter til å bidra.

4.2 Hvordan kan en fengselsbetjent oppmuntre til en avradikaliseringsprosess hos en radikaliserert innsatt i et høysikkerhetsfengsel?

Som litteraturgjennomgangen viste så vil ikke en innsatt som løsriver seg fra støtte til voldelig ekstremisme automatisk bli avradikalisert (Horgan, 2009, s. 298), men samtidig blir løsrivelsen vurdert som helt nødvendig for at en avradikaliseringsprosess i det hele tatt skal være mulig (Kruglanski et al., 2014, s. 87). Som et ledd i å avradikalisere innsatte har mange land, spesielt i Midtøsten og Sørøst-Asia, utviklet programmer som jobber med kognitiv endring med mål om å endre en innsatts grunnleggende verdier, mens man i Europa har et større fokus på praktiske hjelpetiltak for å hjelpe innsatte tilbake til samfunnet (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100). Dette er også grunntanken i den norske innsatsen mot ekstremisme i fengslene, noe også diskusjonen om fengselsbetjentens rolle i en løsrivelsesprosess viste.

Som følge av Regjeringens handlingsplan fra 2014 ble det etablert en mentorordning i kriminalomsorgen (Orban, 2019, s. 4). Dette er også det eneste tiltaket som er rettet mot innsatte i målgruppen (Orban, 2019, s. 16). Dette er eksterne samtalepartnere som ikke har et ansettelsesforhold i kriminalomsorgen nettopp fordi de radikalisererte innsatte skal få tillit til at det som blir sagt ikke rapporteres videre så lenge det ikke er snakk om nye straffbare handlinger. Målsettingen er at den innsatte skal avstå fra kriminalitet, altså mer i tråd med definisjonen av løsrivelse enn avradikalisering (Orban, 2019, s. 21). Men selv om løsrivelse virker å være hovedmålet også i disse samtalene, så ligger det en forventning om at man også skal forsøke å endre måten den innsatte ser verden på (Orban, 2019, s. 20). Denne ordningen ble bygget opp utenfor fengslene, og sånn sett er ikke dette noe en fengselsbetjent bidrar direkte i. I evalueringen av mentorordningen ble det, derimot, gjort et poeng av at denne oppbyggingen har gjort at kunnskapen om mentorordningen heller ikke kom frem til fengselsbetjentene (Orban, 2019, s. 30). Dermed vil trolig mange fengselsbetjenter ha begrensede kunnskaper om ordningen, og en kontaktbetjent vil gjerne ikke kunne ha en samtale om mentorordningen med sin kontaktinnsatt.

I fengselet der jeg jobber har jeg møtt innsatte som har vært under kriminalomsorgs- direktoratets mentorordning. Jeg opplevde at vi som fengselsbetjenter var på sidelinjen i

arbeidet som ble gjort opp mot de radikalisererte. Det eneste vi gjorde var å sjekke besøkslistene og følge den innsatte til besøksavdelingen når mentoren var på besøk. Ellers var mine arbeidsoppgaver å loggføre hendelser i INFOFLYT-systemet, hvor kriminalomsorgen deler aktuelle opplysninger med politiet. Resten av arbeidet rundt radikalisererte innsatte har bestått av ordinære oppgaver som vi også utfører rundt ikke-radikalisererte innsatte. Det var lite informasjon om hva jeg kunne gjøre, bortsett fra å observere og rapportere. Heller ikke om informasjonen og observasjonene var relevante og interessante ble det gitt tilbakemelding på, og gir et inntrykk av at de direkte tiltakene mot radikalisering ikke utføres av fengselsbetjentene, men av kolleger på høyere nivå og andre utenfor etaten.

Selv om kriminalomsorgen ikke har avradikaliseringsprogrammer som de man bruker i Midtøsten og Sørøst-Asia (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100), kan man likevel argumentere for at andre programmer som tilbys under straffegjennomføringen også kan være med å bygge opp under en mulig avradikaliseringsprosess. Som litteraturgjennomgangen viste så vil det kunne være viktig for en radikaliserert innsatt å gjenoppta eller styrke kontakten med familien som et ledd i prosessen med å bryte med ekstremisme. Man har blant annet et pappaprogram hvor målet er å styrke kontakten med barnet og bli en bedre far (KRUS, 2021). Dette programmet vil trolig være like aktuelt uavhengig om man er radikaliserert eller ikke. Disse programmene ledes som regel av fengselsbetjenter som er kurset, og vil være en måte en fengselsbetjent kan bidra i en avradikaliseringsprosess, selv om avradikalisering på ingen måte er et uttalt mål med programmet. Hovedutfordringen er at ressursituasjonen i kriminalomsorgen de siste årene har ført til at stadig færre innsatte har fått tilbud om program. Ingen av programmene som tilbys er direkte rettet mot radikalisererte, men noen av dem handler om å endre adferd og tankemønster (KRUS, 2021). Samtidig i kriminalomsorgen har det ofte vært mangel på psykologtilbud knyttet opp til kognitivt endringsarbeid, kanskje bortsett ifra programmer rettet mot sedelighetsdømte og ved rusmestringsenhetene.

I en studie av tidligere britiske ekstremister ble det funnet at de fleste opplevde at deres ekstreme ideologi ble modifisert som følge av eksponeringen for andre innsatte under straffegjennomføringen (Silke & Veldhuis, 2017, p. 4). I en løsrivelsesprosess er nettopp denne eksponeringen til mer moderate stemmer viktig, og det kan virke som den også kan ha en effekt på ideologien. I kriminalomsorgen er målet at den innsatte er mye ute sammen med andre innsatte og ansatte, både under sysselsetting på dagtid, men også på fritiden. Det forventes også at fengselsbetjenten skal drive miljøarbeid i avdelingen, og kan dermed blant annet være med å påvirke samtalene som føres på avdelingen. En kontaktbetjent vil også

gjærne kunne utfordre den innsatte litt mer på ideologien sin dersom de har fått en god dialog, men bare da, for som litteraturgjennomgangen viste så kan innsatte bli enda mer dedikert til ideologien sin dersom den utfordres for tidlig (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 108).

En avgjørende faktor i hvorvidt man lykkes i arbeidet er hvordan den enkelte tjenesteperson møter den innsatte (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2018, s. 35). Og nettopp relasjonen en radikaliserert innsatt bygger med en ansatt kan spille en viktig rolle i en avradikaliseringsprosess (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 130). Ulike eksempler i litteraturgjennomgangen viste at både en lærer og en imam ble pekt ut som viktige samtalepartnere for den radikalisererte. I enkelte avradikaliseringsprogrammer bruker man også aktivt religion for å endre ideologien til innsatte. Det vil si at man ønsker å korrigere innsattes tolkning av religion ved bruk av religiøse lærde (Dalgaard-Nielsen, 2013, s. 100). Samtidig har vi i Norge både yrings- og religionsfrihet. Dermed tenker jeg at man skal man tåle at folk protesterer mot innvandring, eller at grupper av befolkningen ikke ønsker at skeive skal ha samme rettigheter som straighte, så lenge man avstår fra vold. Det er nok også derfor man i Norge er forsiktige med å flagge at man har som mål å endre noens ideologi.

Et av de nye tiltakene i den oppdaterte handlingsplanen mot radikalisering og voldelig ekstremisme er etableringen av et forsøksprosjekt hvor man skal samle representanter fra ulike trossamfunn for å møte behovene til innsatte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 24). Min erfaring er at det kun er innsatte med et kristent livssyn som blir ordentlig ivaretatt i fengsel. Innsatte med andre livssyn får tilgang på litteraturen og utstyret de trenger, som b nnetepper, men selve praktiseringen blir de overlatt til selv, noe som igjen kan øke muligheten for radikalisering i fengsel (Hansen, 2019, s. 153). Gjennom samtaler med kolleger rundt i landet viser det seg derimot at enkelte andre fengsler praktiserer fredagsb nn, og dermed virker å legge bedre til rette for andre religioner i tillegg til den kristne.

Samtidig vil tilgang på imam kunne hjelpe innsatte som søker ny muslimsk identitet (Hansen, 2019, s. 166). I tillegg viser forskning at det er viktig med solid kunnskap for den som skal inn og ha samtaler om tro for å ha troverdighet i møte med en radikaliserert innsatt (Spalek & Davies, 2012, s. 358). Det vil være grunn til å hevde at en fengselsbetjent ikke vil være en særlig bidragsyter i en sånn sammenheng. Samtidig kan man nok hevde at det er viktig at en fengselsbetjent viser respekt og forståelse for religiøse skikker og handlinger, men dette krever også kunnskap og innsikt i ulike religioner. Det er klart at dersom fengselsbetjenten selv er praktiserende religiøs, så kan vedkommende utfordre den radikalisererte innsattes forståelse, men moderate religiøse ledere vil trolig har mer troverdighet hos den radikalisererte.

Drøftingen av avradikalisering har vist at vi egentlig ikke driver med uttalt avradikaliseringsarbeid i norsk kriminalomsorg. Det eneste direkte tiltaket er mentorordningen, som fengselsbetjenten ikke er en del av, men som ikke uttalt har som mål å avradikalisere innsatte, og dermed heller er et redskap i en løsrivelsesprosess. Samtidig viser teorien om avradikalisering at øvrige tiltak kriminalomsorgen har til rådighet kan være elementer i en avradikaliseringsprosess, selv om det ikke nødvendigvis er målet med tiltakene. Drøftingen viser også at en fengselsbetjent vil kunne spille en rolle i noen av tiltakene, men en mindre rolle i andre.

5.0 Oppsummering og refleksjoner

Denne litteraturstudien viser at radikaliserede innsatte har ulike bakgrunn og ulike motivasjon for å slutte seg til ekstremistiske grupper. Det innebærer at det ikke finnes standardiserte tiltak i rehabiliteringen av radikaliserede innsatte, men at det må brukes individuelle tiltak. Samtidig ser man at levekårsutfordringene for radikaliserede innsatte tilsvarer utfordringene til ikke-radikaliserede, som lite utdanning, dårlig tilknytning til arbeidslivet, og lite nettverk utenfor det kriminelle miljøet.

Det ble identifisert to begreper som brukes i rehabiliteringsarbeidet; løsrivelse og avradikalisering. Løsrivelse innebærer at den radikaliserede tar avstand fra bruken av vold for å oppnå målene. Arbeidet med løsrivelse inkluderer ingen rettede tiltak, fordi det viktigste arbeidet gjøres i den daglige driften ved fengselet og samhandlingen med innsatte. Dette betyr at sysselsettingstilbudet og det dynamiske sikkerhetsarbeidet spiller avgjørende roller. En fengselsbetjent vil dermed kunne bistå i en løsrivelsesprosess gjennom den daglige samhandlingen med innsatte, både gjennom ustrukturerte samtaler og fritidsaktiviteter. I rollen som kontaktbetjent vil en fengselsbetjent kunne ha en enda større rolle gjennom kartleggingen av den innsatte, utarbeidelsen av fremtidsplan, mer strukturerte samtaler og som deltaker i ansvarsgruppemøter.

Avradikalisering betyr at den radikaliserede innsatte ikke bare tar avstand fra voldelig ekstremisme, men også endrer sin ideologi og får et nytt og pluralistisk verdensbilde. Mange land har kognitive endringsprogrammer med formål om å avradikalisere ekstremister. Norge har ingen sånne tiltak. Trolig fordi religions- og ytringsfriheten er en grunnleggende verdi i samfunnet. Samtidig viser studien at man har utviklet en mentorordning for å møte radikaliserede innsatte. Dette er et tiltak for å underbygge en løsrivelsesprosess, men samtidig

har den en underordnet forståelse om å utfordre den radikaliseres ideologi. En fengselsbetjent har ingen rolle i mentorordningen, da denne gjennomføres av sivile som ikke er ansatt i kriminalomsorgen. Men kriminalomsorgen tilbyr andre programmer hvor fengselsbetjenter er med. Dette er programmer som blant annet pappaprogram. Disse er ikke ment som et tiltak mot radikalisering, men de fyller et behov som også radikaliserede innsatte kan inneha, og kan dermed bidra i arbeidet med løsrivelse og avradikalisering.

Arbeidet med denne oppgaven har vist meg at fengselsbetjenter gjør mer i arbeidet med radikaliserede innsatte enn jeg var klar over. Den har også vist at norske myndigheter har satt inn tiltak for å løsrive innsatte fra voldelig ekstremisme, men ikke for å avradikalisere dem. Med tanke på terrorhandlingen beskrevet i innledningen og PSTs antakelser i 2017 om økt radikalisering i fengslene, kunne det vært interessant å vite om det arbeidet man i dag har lagt opp til mot radikalisering i fengslene har hatt de ønskede resultatene.

6.0 Referanseliste

- Altier, M. B., Thoroughgood, C. N., & Horgan, J. G. (2014). Turning Away from Terrorism: Lessons from Psychology, Sociology, and Criminology. *Journal of Peace Research*, 51(5), 647-661. <https://doi.org/10.1177/0022343314535946>
- Awan, I. (2013). Muslim Prisoners, Radicalization and Rehabilitation in British Prisons. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 33(3), 371-384. <https://doi.org/10.1080/13602004.2013.853979>
- Bergheim, B., Skotte, P., Neumann, C. B. & Rugkåsa, M. (2018). Samarbeid og Innsikt. En Innføring i Prosjektbasert Læring. Fagbokforlaget.
- Bjørgero, T. (2015). *Forebygging av Kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Cherney, A., De Rooy, K. & Eggins, E. (2021). Mandatory Participation in Programs to Counter Violent Extremism: A Review of Evidence For and Against. *Journal of Deradicalization*, 27, 1-33. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/457/295>
- Costa, V., Liberado, P., Esgalhado, G., Cunha, A. I. & das Neves, P. (2021). One Size Does Not Fit All: Exploring the Characteristics of Exit Programmes in Europe. *Journal of Deradicalization*, 28, 1-38. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/487/297>
- Dalgaard-Nielsen, A. (2010). Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 797-814. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.501423>
- Dalgaard-Nielsen, A. (2013). Promoting Exit from Violent Extremism: Themes and Approaches. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36(2), 99-115, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.747073>
- Dalland, O. (2020). Metode og Oppgaveskriving. (7. utg., 2. opplag). Gyldendal Akademiske.
- Dougherty, C. E. (2019). Deradicalization and Disengagement: Exit Programs in Norway and Sweden and Addressing Neo-Nazi Extremism. *Journal of Deradicalization*, 21, 219-261. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/287/195>
- Dugdale, W. & Hean, S. (2021). The Application of Norwegian Humane Ideals by Front-Line Workers When Collaboratively Reintegrating Inmates Back into Society. I S. Hean, B. Johnsen, A. Kajamaa, & L. Kloetzer (Red.), *Improving Interagency Collaboration*,

- Innovation and Learning in Criminal Justice Systems* (s. 111-132). Palgrave Macmillan.
- Elgaaen, V. (2022, 11. oktober). Forlenget Varetakt for Medsiktete Etter Oslo-skytingen. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/tag/barskytingen-i-oslo-2022>
- Grønvold, M. & Fransson, E. (2019). Møter i Mellomrommet: En Studie Blant Høgskolekandidater i Straffegjennomføring om Deres Forståelse av Miljøarbeid i Fengsel. *Uniped*, 42(2), 180-193. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2019-02-06>
- Hafez, M. & Mullins, C. (2015). The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(11), 958-975. <http://dx.doi.org/10.1080/1057610X.2015.1051375>
- Hansen, D. (2018). Radicalisation in Norwegian Prisons: The Story of Zubair. I G. Overland, A. J. Andersen, K. E. Førde, K. Grødum & J. Salomonsen (Red.), *Violent Extremism in the 21st Century – International Perspectives* (s. 125-158). Cambridge Scholars Publishing.
- Hansen, D. (2019). Forebygging av Radikalisering i Fengsel. I S. Lid & G. Heierstad (Red.), *Forebygging av Radikalisering og Voldelig Ekstremisme – Norske Handlemåter i Møtet med Terror* (s. 153-173). Gyldendal.
- Hansen, D. & Bjørge, T. (2020). Extremist Offender Management in Norway. I R. Basra & P. R. Neumann (Red.), *Extremist Offender Management in Europe: Country Reports* (s. 65-76). International Centre for the Study of Radicalisation.
- Hean, S., Kajamaa, A., Johnsen, B. & Kloetzer, L. (2021). Setting the Scene and Introduction. I S. Hean, B. Johnsen, A. Kajamaa, & L. Kloetzer (Red.), *Improving Interagency Collaboration, Innovation and Learning in Criminal Justice Systems* (s. 1-23). Palgrave Macmillan.
- Horgan, J. (2009). Deradicalization or Disengagement? A Process in Need of Clarity and a Counterterrorism Initiative in Need of Evaluation. *Revista de Psicologia Social*, 24(2), 291-298. <https://doi.org/10.1174/021347409788041408>
- Jones, C. & Narag, R. (2019). *Inmate Radicalisation and Recruitment in Prisons*. Routledge.

- Jugl, I. (2022). Breaking Up the Bubble: Improving Critical Thinking Skills and Tolerance of Ambiguity in Deradicalization Mentoring. *Journal of Deradicalization*, 30, 45-80.
<https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/573/333>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2015). *Nasjonal Veileder for Forebygging av Radikalisering og Voldelig Ekstremisme*. Justis- og Beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b702f87f25274ea5a55eee0800cd7860/nasjonal-veileder-for-forebygging-av-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme.pdf>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2020). *Handlingsplan Mot Radikalisering og Voldelig Ekstremisme*. Justis- og Beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a7b49e7bffa4130a8ab9d6c2036596a/handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme-2020-web.pdf>
- Knudsen, R. A. (2018). Measuring Radicalisation: Risk Assessment Conceptualisations and Practice in England and Wales. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 12(1), 37-54. <https://doi.org/10.1080/19434472.2018.1509105>
- Koehler, D. (2017). *Understanding Deradicalization. Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. Routledge.
- Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). (2018). *Forebygging og Håndtering av Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i Kriminalomsorgen*. Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven. KDI. <https://www.kriminalomsorgen.no/retningslinjer-til-straffegjennomfoeringsloven.411497.no.html>
- Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). (2021). *Særlig om Behandling av Personopplysninger i Infolyt-systemet*. Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven. KDI.
<https://www.kriminalomsorgen.no/retningslinjer-til-straffegjennomfoeringsloven.411497.no.html>
- Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). (2022). *Kriminalomsorgen – Årsrapport 2021*. KDI.
<https://www.kriminalomsorgen.no/statistikk-og-publikasjoner.518716.no.html>
- Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning (KSF). (2002). *Retningslinjer for Kontaktbetjentarbeidet* (Nr. KSF 02/2002) [Rundskriv].
<https://www.kriminalomsorgen.no/kdi-rundskriv.237914.no.html>

- Kruglanski, A. W., Gelfand, M. J., Bélanger, J. J., Sheveland, A., Hetiarachichi, M. & Gunaratna, R. (2014). The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism. *Advances in Political Psychology*, 35(1), 69-93. <https://doi.org/10.1111/pops.12163>
- KRUS (Kriminalomsorgens Høgskole og Utdanningscenter). (2021). *Programoversikt*. KRUS. <https://programbank.no/programoversikt/>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2009). *Samarbeid om Tros- og Livssynstjenester i Fengsel* (Nr. V-13B/2009) [Rundskriv]. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-v-13b2009/id571299/>
- Mattsson, C. & Johansson, T. (2019). Leaving Hate Behind – Neo-Nazis, Significant Others and Disengagement. *Journal of Deradicalization*, 18, 185-216. <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/193/147>
- McGilloway, A., Ghosh, P. & Bhui, K. (2015). A Systematic Review of Pathways to and Processes Associated with Radicalization and Extremism Amongst Muslims in Western Societies. *International Review of Psychiatry*, 27(1), 39-50. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.992008>
- Meld. St. 37 (2007-2008). *Straff som Virker – Mindre Kriminalitet – Tryggere Samfunn*. Justis- og Politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>
- Orban, F. (2019). *Mentorordningen i Kriminalomsorgen: En Prosessevaluering* (Rapport til Kriminalomsorgsdirektoratet ved Justis- og Beredskapsdepartementet). Kriminalomsorgens Høgskole og Utdanningscenter - KRUS. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/bitstream/handle/11250/2584996/Mentorordningen%20i%20kriminalomsorgen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Persson, M. (2021). *Hvordan Skrive en Litteraturgjennomgang? En praktisk guide*. (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Politiets Sikkerhetstjeneste (PST). (2022). *Nasjonal Trusselvurdering 2022*. PST. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2022/>

- Regjeringen (2022, 10. juni). Regjeringen Oppnevner Ekstremismekommisjon. Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-oppnevner-ekstremismekommisjon/id2918158/>
- Reinares, F., Alonso, R., Bjørge, T., Della Porta, D., Coolsaet, R., Khosrokhavar, F., Lohlker, R., Ranstorp, M., Schmid, A. P., Silke, A., Taarnby, M. & De Vries, G. (2008). *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism: A Concise Report Prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation*. European Commission.
- Revoll, M. K. (2015). *Innsattes Levekår 2014. Før, Under og Etter Soning*. (SSB Rapport 2015/47). Statistisk Sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/244272?ts=150b8c1bce0>
- Silke, A. & Veldius, T. (2017). Countering Violent Extremism in Prisons: A Review of Key Recent Research and Critical Research Gaps. *Perspectives on Terrorism*, 11(5), 2-11.
<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2017/2017-pot-issue-5.pdf>
- Skjetne, O. L., Fausko, L., Sveen, S. L., Haram, O., Haugsbø, F., Andersen, G. & Vik, I. (2022, 25. juni). Skyting i Oslo – 42-åring Siktet for Terrorhandlinger. Verdens Gang.
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/y4P3QR/skyting-i-oslo-42-aaring-siktet-for-terrorhandlinger>
- Spalek, B. & Davies, L. (2012). Mentoring in Relation to Violent Extremism: A Study of Role, Purpose, and Outcomes. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(5), 354-368.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2012.666820>
- Straffegjennomføringsloven. (2001). *Lov om Gjennomføring av Straff mv.* (LOV-2001-05-18-21). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2001-05-18-21>
- Straffeloven. (2005). *Lov om Straff.* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>
- Sukabdi, Z. (2022). Treatment Procedures for Ideology-based Terrorist Offenders in Indonesia. *Criminology & Social Integration*, 30(1), 2-25.
<https://doi.org/10.31299/ksi.30.1.1>

- Svendsen, C. (2022, 26. september). Terrordømt Kvinne Skal Ha Vært i Samme Miljø Som Bhatti. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/terrordomt-kvinne-skal-ha-vaert-i-samme-miljo-som-bhatti-1.16117114>
- Sæbjørnsen, S. E. N., Hean, S., Røvik, K., Larsen, B. K. & Ødegård, A. (2021). Do We Need the Users' Voice? An Empirical Research Example Comparing Views of Service Providers and Ex-Prisoners: Implications for Practice. I S. Hean, B. Johnsen, A. Kajamaa, & L. Kloetzer (Red.), *Improving Interagency Collaboration, Innovation and Learning in Criminal Justice Systems* (s. 375-396). Palgrave Macmillan.
- Vabø, M. (2014). Bakkebyråkratiet – er emosjonelt arbeid blir politikk. I M. Vabø & S. I. Vabo (Red.), *Velferdens Organisering* (s. 29-46). Universitetsforlaget.
- Waalder, I. E., Døvik, O., Jørstad, R. H., Holm-Nilsen, S., Svendsen, C., Rønneberg, O. & Sandøy, C. I. (2022, 10. oktober). NRK erfarer: Politiet Forsøkte å få Arfan Bhatti Pågrepet i Pakistan. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/forsokte-a-fa-arfan-bhatti-pagrepet-i-pakistan-1.16114707>
- Øvrebø, E. F. (2022, 27. juni). Oslo-politiet Råder Arrangørene til å Droppe den Planlagte Pride-markeringen i Kveld. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/tag/barskytingen-i-oslo-2022?before=2022-06-29T15:16:30.638Z>

Vedlegg: Egenvalgt litteratur

Forfatter(e)	Tittel	Forlag/ Tidsskrift	År	Kapitler/ Sider	Antall sider
Bergheim, B., Skotte, P., Neumann, C. B. & Rugkåsa, M.	Samarbeid og Innsikt. En Innføring i Prosjektbasert Læring	Fagbokforlaget	2018	3-4	28
Cherney, A., De Rooy, K. & Eggins, E.	Mandatory Participation in Programs to Counter Violent Extremism: A	Journal of Deradicalization	2021		33

	Review of Evidence For and Against.				
Costa, V., Liberado, P., Esgalhado, G., Cunha, A. I. & das Neves, P.	One Size Does Not Fit All: Exploring the Characteristics of Exit Programmes in Europe.	Journal of Deradicalization	2021		38
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving	Gyldendal Akademiske	2020	1-3, 7-10, 12-13	157
Dougherty, C. E.	Deradicalization and Disengagement: Exit Programs in Norway and Sweden and Addressing Neo-Nazi Extremism	Journal of Deradicalization	2019		42
Elgaaen, V.	Forlenget Varetekt for Medsiktete Etter Oslo-skytingen	Verdens Gang	2022		
Hafez, M. & Mullins, C.	The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism	Studies in Conflict and Terrorism	2015		17

Jugl, I.	Breaking Up the Bubble: Improving Critical Thinking Skills and Tolerance of Ambiguity in Deradicalization Mentoring	Journal of Deradicalization	2022		35
Justis- og Beredskapsdepartementet	Nasjonale Veileder for Forebygging av Radikalisering og Voldelig Ekstremisme	Veileder	2015		27
Justis- og Beredskapsdepartementet	Handlingsplan Mot Radikalisering og Voldelig Ekstremisme	Handlingsplan	2020		50
Kruglanski, A. W., Gelfand, M. J., Bélanger, J. J., Sheveland, A., Hetiarachichi, M. & Gunaratna, R.	The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism	Advances in Political Psychology	2014		24
Kriminalomsorgs- direktoratet (KDI)	Forebygging og Håndtering av Radikalisering og Voldelig Ekstremisme i Kriminalomsorgen	Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven	2018		9
Kriminalomsorgs- direktoratet (KDI)	Særlig om Behandling av Personopplysninger i Infolyt-systemet	Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven	2021		9

Kriminalomsorgs- direktoratet (KDI)	Kriminalomsorgen – Årsrapport 2021	Rapport	2022		99
Kriminal- omsorgens Sentrale Forvaltning (KSF)	Retningslinjer for Kontaktbetjent- arbeidet	Rundskriv	2002		3
KRUS (Kriminal- omsorgens Høgskole og Utdanningscenter)	Programoversikt	Kunnskapsbank	2021		
Kultur- og likestillings- departementet	Samarbeid og Tros- og Livssynstjenester i Fengsel	Rundskriv	2009		9
Mattsson, C. & Johansson, T.	Leaving Hate Behind – Neo- Nazis, Significant Others and Disengagement	Journal of Deradicalization	2019		31
Meld. St. 37	Straff som Virker – Mindre Kriminalitet – Tryggere Samfunn		2007- 2008		229
Orban, F.	Mentorordningen i Kriminalomsorgen: En Prosessevaluering	Rapport	2019		75
Persson, M.	Hvordan Skrive en Litteratur- gjennomgang? En Praktisk Guide	Universitets- forlaget	2021	1-3, 5-6	99

Politiets Sikkerhetstjeneste (PST)	Nasjonal Trusselvurdering 2022	Temarapport	2022		28
Regjeringen	Regjeringen Oppnevner Ekstremismekommisjon	Pressemelding	2022		
Revolv, M. K.	Innsattes Levekår 2014. Før, Under og Etter Soning	Rapport	2015		80
Silke, A. & Veldius, T.	Countering Violent Extremism in Prisons: A Review of Key Recent Research and Critical Research Gaps	Perspectives on Terrorism	2017		10
Skjetne, O. L., Fausko, L., Sveen, S. L., Haram, O., Haugsbø, F., Andersen, G. & Vik, I.	Skyting i Oslo – 42-åring Siktet for Terrorhandlinger	Verdens Gang	2022		
Straffegjennomføringsloven	Lov om Gjennomføring av Straff mv.	Lovdata	2001		30
Straffeloven	Lov om Straff	Lovdata	2005	18	5
Sukabdi, Z.	Treatment Procedures for Ideology-based Terrorist Offenders in Indonesia	Criminology & Social Interaction	2022		24

Øvrebø, E. F.	Oslo-politiet Råder Arrangørene til å Droppe den Planlagte Pride- markeringen i Kveld	Verdens Gang	2022		
				Metodefag (200)	284
				Litteratur (500)	907